

242173

NYELVMŰVELŐ FÜZETEK

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGÁNAK
MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

3. SZÁM

A MAGYAR NYELV KÜZDELMES SORSA ERDÉLYBEN

IRTA

VÁSÁRHELYI GERGELY

A MAGYAROSAN IV. ÉVFOLYAMÁBÓL VALÓ KÜLÖNNYOMAT

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1935

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA

az 1932-ben megindított nyelvvédő moz-
galom terjesztése és megerősítése végett

NYELVMŰVELŐ FÜZETEK

címen közérdekű és könnyen hozzá-
férhető tanulmányorozatot ad ki.

A sorozatban eddig a következő tanulmányok
jelentek meg:

1. SZINNYEI JÓZSEF: JÓ MAGYARSÁG.
(Különnyomat a Magyarosan II. évfolyamából.)
Ára 10 fillér.
2. ZOLNAI GYULA: VAN-E SZÜKSÉG NYELV-
MŰVELÉSÜNK IRÁNYÍTÁSÁRA?
(Különnyomat a Magyarosan III. évfolyamából.)
Ára 20 fillér.
3. VASÁRHELYI GERGELY: A MAGYAR
NYELV KÜZDELMES SORSA ERDÉLYBEN.
(Különnyomat a Magyarosan IV. évfolyamából.)
Ára 20 fillér.

M. Nyelv. O. 1098

671657

3.

NYELVMŰVELŐ FÜZETEK

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGÁNAK
MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

3. SZÁM

A MAGYAR NYELV KÜZDELMES SORSA ERDÉLYBEN

ÍRTA

VÁSÁRHELYI GERGELY

A MAGYAROSAN IV. ÉVFOLYAMÁBÓL VALÓ KÜLÖNNYOMAT

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1935

MTA
KIK

242173

Sylvester R. T. Budapest. — Fel. vezető: Schlitt Henrik.

A magyar nyelv küzdelmes sorsa Erdélyben.

A magyar nyelv erdélyi küzdelmes sorsát nézve, Daudet világhírű novelláját kell emlékezetbe idéznünk. Címe: *Az utolsó óra*. Kis cselekményének időpontja 1871 május 10., a német-francia háborút befejező versaillesi béke aláírásának pillanata. Színhelye egy kis elzászi falu iskolája, ahol a francia tanító igen komolyan és megilletődötten viselkedik. Egyszerre csak megszólal a harangszó. Szomorú kongása azt hirdeti, hogy a békeckmány alá van írva, s a kis elzászi falu ebben a pillanatban leszakadt az anyatestről. A tanító lelkében, aki negyven évig tanította a francia nyelvet, minden összeomlik. Nyelvének nincs már keresnivalója az iskolában, nincs többé szerepe a közéletben.

Fiúk, — mondja remegő hangon — ez volt az utolsó francia óra! Jusson mindig eszetekbe, hogy a ti nyelvek a világ legszebb, legtisztább nyelve. Ezt a nyelvet minden körülmények közt őrizzétek meg, soha elfelednetek nem szabad, mert az a nép, amely szolgaságba esett, de őrzi a nyelvét, a börtöne kulcsát tartja a kezében...

Erdélyben mi is átéltük Hamel tanító úr keserves lelki állapotát, a mi szívünkbe is belehasított, örökre és gyógyíthatatlan fájdalommal, elárvult anyanyelvünk

mostoha sorsba taszításának kínos érzése. Már másfél évtizede senyved az idegen uralom alatt, nyomorog és küszködik, kigúnyolva és sárba tiporva, félretolva és számtalanszor meghurcolva. Elérzékenyedve halljuk a trianoni börtönünkbe szivárgott hírekből, hogy nyelvünk épségének, szépségének és tisztaságának védelmére az anyaországban összefogott minden erő, valamennyi tényező. Irtogatják az idegenszerűségeket, gyomlálgatják a helytelenségeket, hogy szeplőtelenül ragyogjon benne a lelkünk tisztasága. És kérdezik, vajjon milyen állapotban lehet a magyar nyelv Erdélyben, ha a tiszta magyar környezetben is aggodalmasan kell vigyázni, nehogy a fertőződések belepjék és csúf foltosodások evődjenek bele?

Más a magyar nyelv helyzete Magyarországon és más Erdélyben. Ott csak múló bajok vannak, amelyeket könnyen orvosolhat a nyelvművelő mozgalom kitartása, itt ellenben a végzetes veszedelem örvényében küszködik a nyelvünk, s komoly mentő munkára van szükség, hogy el ne merüljön az idegenség árjában. Erre az élet-halálküzdelemre ráirányítani a magyarországi olvasó tekintetét azért is szükséges, hogy annál jobban óvja, szeresse, féltse és gondozza a maga szabadon mozgó, akadálytalanul fejlődő és korlátlanul érvényesülő nyelvét.

A mai erdélyi magyar nyelv állapotát nem lehet megrajzolni és kimeríteni csupán a helytelenségek és idegenszerűségek felsorolásával. Ezek magukban nagyon keveset mondanak és még korántsem érzékeltetik a romlás veszedelmét és méreteit. A bajokat csak úgy látjuk meg, ha rávilágítunk az idegen és ellenséges környezet támadásaira, amelyek nyelvünket a pusztulás irányába kergetik. A nyelvküzdelem, amelyet ma az erdélyi magyarság a föléje hatalmasodott uralom karmai közt folytat, tulajdonképpen nemzeti létének kétségbeesett védelme. A nyelvhelyesség kérdése Erdélyben így túlnő a szokásos kereteken és szélesebb háttérben helyezkedik el. A kisebbségi helyzetbe került másfél évtizedes multjára

nak jellemző mozzanatain keresztül lehet csak számot adni valóságos helyzetéről és a körülötte leselkedő veszedelemek nagyságáról.

I.

Az „utolsó órát“ Erdélyben 1918 novemberében tartottuk. A gyulafehérvári határozatok 1918 december 1-én azt ígérték nekünk, hogy nyelvünket teljesen szabadon használhatjuk a magánéletben és a közélet valamennyi területén. Akkor még mi is azt hittük, hogy Erdélyben a magyar nyelvet súlyosabb károsodások nem érhetik, hiszen ezeréves mult és milliós tömegek állanak mögötte, s azonkívül a magunk gondolkodásával el sem tudtuk képzelni, hogy a becsületszó letagadására és a fogadalom megszegésére is föl lehet építeni egy államot. A kiábrándulás gyorsan bekövetkezett. Jóformán magunkra sem eszmélhettünk, s már megkezdődött a román nyelv óvatos előrenyomulása és a magyar nyelv visszaszorulása. Már 1918 december havában a nagyszebeni Kormányzó Tanács biztosai az állami iskolákban mindenütt elrendelték a román nyelv tanítását s ugyanakkor a román tanulókat fölmentették a magyar nyelvi és irodalmi órák látogatásának kötelezettsége alól. Ez volt nyelvünk első térvessztése. Kezdetben alig éreztünk ennél többet, hiszen még a megszálló csapatok is magyarul szóltak hozzánk. igaz, olyan szörnyű magyar fogalmazásban tudatták velünk a hadi állapotot, hogy olvasásukra a hideg futott végig a hátunkon, s élénk dermedt az idegen uralomtól letíport nyelvünk keserves jövődjéje. Egyébként egyelőre alig volt más változás, mint az, hogy az utcák igen hangosak lettek a román beszédtől, s a magyar szó halkabban és tompábban kezdett hangzani. Nyelvünk uralmának összeomlására akkor döbbsentünk rá először, amikor az 1920. évi július 9-i 1871. sz. minisztertanácsi határozat az üzletek, utcák és középületek magyar feliratait

románnal cseréltette föl, s itt-ott a házak falain és a hirdető oszlopokon román-nyelvű feliratok kezdtek a szemünkbe ütközni. Furesa érzés fogott el, hogy a hivatalok lármásak lettek a román szótól, az utcákon pedig román dallamok hasítottak bele gyászos fájdalmunkba. Magyar nyelvünk szabad használatának érzékenyebb akadályozását azonban a megszállás első éveiben nem igen tapasztaltuk.

A román nyelvi követelések rohama 1923-ban kezdődött, mégpedig először az iskolán keresztül, amikor a közoktatásügyi minisztérium az izraelita, a szerzetesi, községi és társulati iskolákból a magyar nyelv teljes kiküszöbölését rendelte el (10.596—1923. sz.) s az érettségi vizsgálat tárgyai közül a magyar nyelvet és irodalmat törölte (58.886—1924. sz.). Ettől kezdve a román nyelv erőszakosan terjeszkedik, s a magyar nyelv egyre szűkebb térre szorul vissza. 1924. november 14-én gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök a szenátusban már tiltakozva állapítja meg, hogy nem részesülnek tiszteletben azok a nemzetközi szerződések, amelyek biztosítják a nem román ajkú polgároknak az anyanyelv szabad használatát, s ugyanekkor, 1924. december 14-én, az erőszakoskodások hatása alatt az Országos Magyar Párt brassói nagygyűlése egyenesen az uralkodótól kér védelmet a magyar nyelv elnyomása ellen.¹

A román sajtó, a közvélemény és a hivatalos körök ebben az időben már türelmetlenül unszolják a magyarságot a román nyelv megtanulására és sokat elmélkednek azon, hogy a kisebbségek tanulják-e szívesen és szorgalmasan az állam nyelvét vagy nem. A dolgot különféle képen látják. Az *Indreptarea* 1922. évi egyik számában örömmel állapítja meg, hogy a magyarok őszintén igyekeznek elsajátítani a többség nyelvét, s már

¹ Magyar Kisebbség (Lugoson megjelenő nemzetpolitikai szemle, a továbbiakban rövidítése: M. K.), 1925. 28. l.

lelki szemei előtt lebeg, hogy hamarosan Kolozsvár lesz a legrománabb város;¹ viszont az *Universul* 1923. október 12-i száma erősen kifakad a miatt, hogy a magyarok lenézik, megvetik és nem tanulják „a tegnapi oláh jobbágyok nyelvét“. A valóság pedig az volt, hogy a magyar közvélemény, kényszerülten ugyan, de a hasznosság szempontjából a román nyelv megtanulása mellett foglalt állást s a magyarság érvényesüléséért aggodva maga sem takarékoskodott a buzdítással. Túl voltunk már a békeokmány aláírásán, reményeink szétfoszlottak s a keserű valóságban önmagunkat is kezdtük sarkalni az ellenszenves munkára s azzal biztatni, hogy a multak példája szerint is a nyelvtanulás még korántsem jelent elnemzetietlenedést, magyarságunkról való lemondást.

Egyszerre nagy keletjük lett Erdélyben a román nyelvtanoknak, s az őszbe csavarodott fejek és a gyermekek versenyre keltek a nyelvtanulásban. Hiábavaló volt azonban minden igyekezetük, az állam megelégedését kivéniök semmiképen sem sikerült. Mivel a magyarság nem volt hajlandó a nyelvét feladni, s a magyar szó, ha megtörtén is, még mindenütt érvényesülni tudott, 1927-ben a felirati vitával kapcsolatban és az 1928. évi középiskolai törvény tárgyalásakor súlyos vádak viharoztak ellenünk, hogy nem akarjuk az állam nyelvét megtanulni,² majd tiltakozások hangzottak el, hogy kerébbe törjük, kiforgatjuk az ország nyelvét, s az „oláh“ nyelv meggyalázására irányuló szándékunk valósággal gúnyos játékot űz az államnyelvvel.³ Ilyesformán a kezdetben megértő, buzdító és biztató hangulat türelmetlen fordulatba csopott át. Erőszakos eszközökhöz nyúltak, s megkezdődött a véget érni nem akaró vizsgáztatások kálváriája, amely — Jorga szavai szerint — buzogánnyal igye-

¹ M. K. 1922. 134. l.

² M. K. 1927. 824 l., 1928. 380. l.

³ *Universul*, 1926. okt. 21. Cuvântul, 1928. jan. 13.

kezett ránk kényszeríteni a román nyelvet. „Tanuld meg, vagy leváglak“ — lett a jelszó, s mindenki úgy igyekezett, mintha csakugyan az életéről lett volna szó. Aztán egyszer csak ráébredtünk, hogy a román nyelv „tatarescui“ tudása sem véd meg sem az állásunkban, sem az elnyomástól, mert hiszen az államnyelv erőszakolása címén a tulajdonképeni cél a saját nyelvünk elfeledtetése és nemzeti művelődésünk háttérbe szorítása. Eleinte ügyesen leplezett szándékát a román kormányzás ma már egyáltalán nem takargatja, hanem a békeszerződések főülvizsgálására irányuló magyar törekvések megtorlása-képen 1932 óta a román nyelv kizárólagos uralmát s a magyar nyelv teljes elnémitását erőszakolja.

Nyelvünk üldözése olyan méreteket öltött, hogy még a romániai szociáldemokrata párt is észrevette s az 1930. május 21-én Bukarestben tartott évi országos gyűlésén tiltakozott a sorozatos sérelmek ellen, több tisztelet és a nyelvi jogok teljes szabadságát követelve a kisebbségek részére.¹ Ez a pártfogás az államhatalmat természetesen nem térítette le a maga útjáról, s tovább folytatva a hadjáratát, amelyből még a megfélemlítés sem hiányzott, ma már a helyzet oda fajult, hogy az anyanyelvünk védelmében vívott kétségbeesett küzdelmünket a román nyelv ellen irányuló támadásnak, az államhűség megtagadásának vagy a legjobb esetben vakmerő arcátlanságnak minősítik.² Már nemcsak bennünk némitják el a magyar szót, hanem az a román is kínos meghurcoltatásban részesül, aki a nyilvánosság előtt „Árpád nyelvén“ mer megszólalni.³ Goga lapja, a kormánytól távol álló *Tara Noastra* (1935. ápr.) törvénnyel szeretné eltiltani az erdélyi románokat a magyar beszéd-től, viszont a magyarokat törvénnyel szeretné kényszeríteni, hogy csak románul beszéljenek. Ilyenek hallatára

¹ M. K. 1930. 389. l.

² Universul, 1930. ápr. 16.

³ Cuvântul, 1932. jan. 30.

kénytelen az ember a nyelvhasználat jogát távolabbi vonatkozásaiban is megvizsgálni.

II.

A háború után a békeszerződésekkel összekuszált Európában 40 millió kisebbség jutott idegen állami fennhatóság alá, s ezzel 40 millió embernek az anyanyelve került szabadságában korlátolt és alárendelt helyzetbe. Azok az államok, amelyek őszintén kívánták rendezni az idegen népcsoportok helyzetét, először is a legérzékenyebb kérdést, a nyelvhasználat jogát szabályozták. Nemzetközi viszonylatban jogilag két szempont alakult ki a háború után: a nyelvi jogegyenlőség és az uralkodó nyelv elsőbbségi elve.¹ Ott, hol a törvények az egyenjogúság elvét fogadták el, a kisebbségek nyelve a köz- és magánéletben az uralkodó nemzet nyelvét megillető kiváltságok és jogok élvezetének birtokába jutott. Finnország 1919. évi alkotmányában az ország 11 százalékát kitevő svédnek nyelvét a finnel egyenrangúnak nyilvánította. Belgiumban a francia és a flamand területeken teljes nyelvhasználati szabadság uralkodik, Svájcban szintén, azzal a különbséggel, hogy az egyes kantonok területén belül a kisebbségben levő nemzet kénytelen alkalmazkodni a többség nyelvéhez. Szovjetországban az állampolgárok a saját területükön a saját anyanyelvüket használhatják mind a magán-, mind a nyilvános életben. Ezek a helyeken az anyanyelv jogának törvényes tisztelete kiküszöböli a sok elégedetlenséget okozó nyelvi sérelmeket. Kedvezőtlenebb már a helyzet ott, ahol az uralkodó nyelv elsőbbségi elve érvényesül, mert az államnyelv a maga jellegét minden előnnyel és kedvezménnyel biztosítani igyekszik, s így elkerülhetetlen, hogy a többi nyelveket

¹ Emil Sobota: *Jazykové právo v europských státech*. Praha, 1934.

bizonyos korlátok közé ne szorítsa. Ez a helyzet pl. Lengyelországban, Észtországban és Csehszlovákiában. Ezek az államok csak területenként és százalékos rendszerrel nyújtanak némi előnyt a kisebbségi nyelvhasználatnak. Kielégítő megoldásnak nem mondható, s ez abból is látszik, hogy az államnyelv és a kisebbségi nyelv állandóan súrlódik egymással. Ezért a művelt államok belső jogszabályokkal igyekeztek a kellemetlen súrlódásokat megszüntetni. Lengyelország az 1925. március 31-i törvényvel kimondta, hogy Posenben és Pomerániában a bíróságok előtt a német nyelv is használható. Kelet-Galiciában és Volhíniában a nem-lengyel nemzetiségű állampolgárok az 1924. július 31-i törvény szerint jogot nyertek, hogy a közigazgatási hatóságok előtt anyanyelvükkel éljenek. Az 1922. május 15-én Felső-Sziléziára kötött német-lengyel egyezmény mind a német, mind a lengyel nyelv egyforma használatát biztosította a bíróságok és a közigazgatási hatóságok előtt. Vannak aztán államok, amelyek egyáltalán nem rendezték a kisebbségi nyelvek használatát s így minden jogi megkötöttség nélkül irtó háborút folytatnak az elnémitásukra. Az ilyen területeken a kisebbségi nép anyanyelve a legnagyobb megaláztatásoknak és megpróbáltatásoknak van kitéve.

A háború előtt minden országnak a saját belügye volt, hogy az uralma alatt élő nemzetiségek nyelvének milyen mértékben engedett szabadságot. A kisebbségek nyelvi jogát először 1919-ben a békeokmányokkal kapcsolatos kisebbségi szerződések foglalták nemzetközileg törvényes formába. Ez az alapokmány, bár előzékeny tekintettel volt az államfenség érzékenységére, szűkszáván ugyan, de mégis világosan elkülönítette a magán- és a nyilvános élet kisebbségi nyelvjogát. A területükben megnövekedett államoknak alaptörvényekül kellett elismerniök, hogy „egyetlen állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallási életben, a sajtó útján történő

bármily közzététel terén vagy a nyilvános gyűléseken“.¹ Mindez kétségbevonhatatlan, természetes emberi jog, s mégsem volt fölösleges az írásba foglalása. Látni fogjuk, hogy a területükkel együtt önérzetükben és türelmetlenségükben is megduzzadt államok épen itt követnek el legbántóbb visszaéléseket. A hivatalos nyelvhasználatba már kevésbé avatkozott bele a kisebbségi szerződés. Alapelvként mondotta ki, hogy az államoknak jogukban áll a hivatalos nyelvet megállapítani, s csupán általánosságban mozgó ígéretet vett tőlük, hogy a kisebbségekhez tartozó állampolgárokat a saját nyelvük használatában a bíróságok előtt méltányos könnyítésekben fogják részesíteni.

Az anyaország területéről leszakított 3 milliónyi magyarság mindössze ezekkel a nagyon fogyatékos és igen elméleti értékű biztosítékokkal került az utódállamok népeinek ízzó gyűlölettől lobogó fennhatósága alá. Bosszú, megtorlás és fékevesztett eltiprási vágy célja lett a nemzetközi szerződések ellenére is védelem nélkül maradt magyar anyanyelvünk. Még a legkegyelmesebben és látszólag legeurópaiabban viselkedett iránta északi szomszédunk. Csehszlovákia az 1920. február 29-i nyelvtörvényével és az 1926. február 3-án kibocsátott végrehajtási utasításával legalább papiroson szabályszerűen rendezte a kisebbségek anyanyelvének jogkörét. Igaz, hogy másfelől a népszámlálás módszereivel és közigazgatási intézkedéseivel mindent megtett, hogy a magyarságot a 20%-os arányszám alá szorítsa s így a nyelvtörvény nyújtotta kedvezményektől megfosssa. El is érte, hogy mindössze 24 járásban használhatja a felvidéki magyarság a nyelvét a közigazgatásban és a bíróság előtt, és sikerült egy negyedmillió magyar embert kirekesztenie a nyelvjog kedvezményeiből. Főképen nem valósította

¹ A Romániával kötött 1919. dec. 9-i párizsi szerződés 8. cikkének 3. bekezdése. V. ö. Baranyai Zoltán: *A kisebbségi jogok védelmének kézikönyve*. Berlin, 1925. 97. l.

meg a csehszlovák állam Comenius azon elvét, hogy „minden gyermek a saját nyelvén iskoláztatandó“. Így az elemi iskolákban a felvidéki magyar gyermekek 6%-a, a középiskolákban 59%-a, a kereskedelmi iskolákban 25%-a, a tanítóképzőkben 18%-a és a főiskolákban 100%-a kénytelen az idegen nyelven való tanulással anyanyelvétől többé-kevésbé elszakadni. A törvényhozásban a csehek kétségkívül méltányos jogokat biztosítottak a kisebbségek nyelvének, másfelől azonban a kereskedőkkel átfestették magyar cégtáblájukat, megtiltották magyar falragaszok kifüggesztését, rákényszerítették a lapokra a városok idegen elnevezését s minduntalan beleavatkoztak még az istentiszteletek nyelvébe is. A valóságban tehát a csehszlovák állam is méltatlan bánásmódban részesíti nyelvünket, s nyelvtörvénye csak arra való — mondják a felvidéki magyarok —, hogy az állam kitegye a kirakatba, hadd gyönyörködjék benne a külföld.

A háborút követő zűrzavaros idők általában mindenütt türelmetlen és tiszteletlen magatartást tanúsítottak a kisebbségi helyzetbe került népcsoportok anyanyelve iránt. A művelt nagy népek sem kivételek.

Erdélyben az új államhatalom jogi szempontból egy pillanatra sem vett tudomást a magyar nyelvről. Románia vállalt kötelezettsége ellenére sem iktatta alkotmányába a kisebbségi szerződést s 1923-ban kijelentette, hogy a kisebbségi nyelvek hivatalos használatát nem az alkotmányban, hanem külön törvénnyel fogja rendezni. Megnyugtatásunkra még néhányszor megismételte ezt a szándékát. Amikor aztán az ígéret beváltására került volna a sor, azt felelte, hogy az alkotmánytörvény 125. §-a értelmében a román állam hivatalos nyelve a román nyelv, s ez azt jelenti, hogy semmiféle más nyelv használatát meg nem engedheti. A jelenlegi belügyminiszter a román álláspontot ez év áprilisában akként fejtette ki, hogy Románia egységes nemzeti állam s így csak egy hivatalos nyelve lehet s más félhivatalos nyelv használá-

latát el nem ismerheti. A törvényes szabályozás nélkül maradt nyelvünk így kénytelen elszenvedni, hogy polgármesterek, megyei, városi és községi tanácsosok, erdőgondnokok, szolgabírák, rendőrök, pénzügyigazgatók és adóhivatalnokok, tanfelügyelők és hadtestparancsnokok egyforma illetékességgel üldözzék, taszigálják, nyomorítják és sorsát meghatározzák. Mi pedig túrjuk és viseljük nyelvünk lealacsonyítását, mert a magyar — a költő szavai szerint — „nem rúg vissza, csak búsan átkoz, s ki egyszer rúgott a magyarba, szinte kedvet kap a rúgáshoz“.

III.

A hivatalos állásponttal következetesen függ össze a románok magatartása és mindenféle intézkedése nyelvünk háttérbeszorítására, érvényesülésének meggátolására, s ahol lehet, teljes kisémmizésére és irtására. Legfőképp az iskolapolitikát vezeti az a nem titkolt törekvés, hogy az erdélyi magyar gyermekeket elzárja az elemi ismereteknek anyanyelvükön való megszerzésétől. A magyarság körében hírhedt közoktatásügyi miniszter, Anghelescu, 1923-ban a tanügyi közigazgatási hatóságoknak azt a bizalmas jellegű hazafias rendelkezést adta, hogy mindenkinek, ki román földön él, románná kell lennie, legalább a nyelvében. Nem elégedett meg tehát az a törvényes követelménnyel, hogy felekezeti iskoláink a román nyelvet mint államnyelvet az anyanyelvvel egyenlő óraszámban tanítsák, hanem törvényellenesen és a párizsi kisebbségi szerződés határozott rendelkezéseinek félretolásával az elemi és a középiskolákban még négy tárgynak román-nyelvű tanítását olyan óraszámban tette kötelezővé (100.088—1923. sz.), hogy magyar iskoláink lényegükben kettős tannyelvűekké váltak az anyanyelvnek igen nagy hátrányára. A legújabb közép-

iskolai tanterv szerint a felekezeti magyar iskola I--VIII. osztályában hetenként 40 a kizárólagos román tan nyelvű óra, s ezenkívül a magyar tanulók még 5 idegen nyelvet tanulnak heti 58 órában, így tehát a tanításban csak 60%-os a magyar anyanyelv érvényesülése. Ilyen körülmények közt pusztulnia, sorvadnia kell a magyar gyermek nyelvérzékének. Elképzelhető, mennyire helytelen lehet ez az eljárás, ha még a román iskolafelügyelőknek Nagyváradon 1927. áprilisában tartott értekezlete is elítélte, hogy a színmagyar községek elemi iskolás gyermekei kétnyelvű tanításban részesülnek. De hiszen nem is kétnyelvűség ez, hanem a legminősíthetlenebb erőszakoskodás a gyermek anyanyelvének elrablására. Történik pedig ez főképen a békeszerződésektől művelődési önkormányzattal, tehát az anyanyelv korlátlan használatával felruházott Székelyföldön.

Pár soros szűk terjedelemben nehéz elképzeltetni a román iskolapolitika rombolásait a most felnövekvő erdélyi magyar nemzedékek nyelvében, de mégis talán némi fogalmat lehet szerezni a legfontosabb adatok pár szavas bemutatásából. A közel 300.000 iskolaköteles magyar népiskolai tanulónak csak egyharmada látogatja a felekezeti iskolát,¹ ahol félig-meddig ugyan, de mégis csak anyanyelvi oktatásban részesül. Százezres tömegek ellenben az állami iskolákba vannak kényszerítve olyan tanítók keze alá, akik a magyar nyelvet csakis a hivatalos közvéleménytől sugallt gyűlöletből ismerik. Ezeknek a magyarul nem tudó tanítóknak az állami iskolák úgynevezett „magyar tagozatain“ legfőbb törekvésük és kötelességük, hogy a román nyelvre édesgessék gyermekeinket s elfeledtessék velük kellőképen még meg sem tanult magyar anyanyelvüket. Azt is figyelembe kell

¹ R. Seben András, Magyar Statisztikai Szemle 1934. 10. sz.

venni, hogy a román népoktatásügyi törvény az 5—7 éves korban kötelezővé tette a kiseddóvó látogatását s Erdélynek mind a 666 kiseddóvóját román tanítási nyelvvel szervezte meg. A súlyos pénzbüntetésekkel román kiseddóvókba terelt közel 15.000 magyar gyermekünk elidegenítése anyanyelvétől épen azokban a községekben, ahol a magyar elem a lakosságnak 80—100 százalékát teszi, már abban a korban megkezdődik, amikor a gyermek magyar beszédkézsége is tökéletlenül van még kifejlődve.¹ Természetesen a mai körülmények közt, amikor nemzetvédelmi törvények és numerus valachicusok teszik kilátástalanná az érvényesülést az értelmiségi állásokban, gyermekeink tömegesen húzódnak az ipari és kereskedői pályákra, ahol a románosító elemi iskola után megint csak belekerülnek a románosító inasiskolába. Erdély 120 iparos- és inasiskolájában majdnem kivétel nélkül mindenütt román a tanítási nyelv. A brassói iparfelügyelőség területén, amely alá az egész Székelyföld tartozik, 20 inasiskola működik s köztük 18-nak a tanítási nyelve román, kettőé német. Egyetlenegy magyar inasiskola sincs e területen, holott az inasiskolába járó gyermekek 60%-a magyar s csak 20%-a román.² Középiskolai tanulóinknak az érettségi vizsgálatot minden tárgyból, sokszor még az anyanyelven tanultakból is román nyelven kell letenniök, — csodálható-e tehát, ha a magyar nyelven tanulható tárgyak az iskola céljában és a tanuló szorgalmában másodrangúakká törpülnek a boldogulást eldöntő román-nyelvű tantárgyak mellett. Amikor aztán a szörnyen selejtező érettségi vizsgálat után az egyetemre vagy más főiskolára kerül a magyar ifjú, 4—6 esztendeig az anyanyelvének úgyszólván semmi hasznát nem veszi, mert óriási erőfeszítéssel ro-

¹ M. K. 1935. 192. l.

² M. K. 1935. 116. l.

mán és francia könyvekből kell összehordania az oklevél megszerzéséhez szükséges ismeret-tömegeket.

Nagyon jól tudjuk, hogy nyelvünk érvényesülését a közéletben csak bizonyos korlátok közt kívánhatjuk, mégis nagyon lesújtó, hogy a közigazgatásban, épen azon a területen, ahol mindennapos az érintkezésünk a hatósággal, semmiféle jogot eddig kivívnunk nem sikerült. A gyulafehérvári határozatok 1918-ban kimondották ugyan, hogy „minden nép saját maga intézi közigazgatását, saját nyelvén és saját fiai által“, de a nagyhatalmaktól megszervezett Románia e nagylelkűségre rövidesen rácáfolt. A nagyszebeni Kormányzó Tanács egy rendelet-törvénnyel még fenntartotta az 1868. évi XLIV. magyar törvénycikket, mely a kisebbségi nyelveknek helyet biztosít a közigazgatásban, de már az 1925. évi július 14-i közigazgatási törvény semmiféle intézkedést sem tartalmazott a kisebbségi nyelvek használatáról. Mégis egyetlen szakaszában, a 398. §-ban legalább lehetőséget nyújtott a közigazgatási tanácsnak, hogy esetenként döntsön a kisebbségi nyelv használatának szükségéről. „A kisebbségi kérdés vitte Európát háborúba, — mondotta a törvényhozó testületben a javaslat tárgyalásakor az ellenzéki oldalon álló Maniu. — Az önök javaslata távolról sem oldja meg ezt a kérdést. Én azt követelem a kisebbségek számára, hogy azok, akik az állam nyelvét nem értik, beszélhessenek saját anyanyelvükön a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban. Ha nem volnának elegendők az erkölcsi parancsok, akkor vegyék elő a szerződéseket. Abban világosan benne van ez a jog.“¹ Nehány év múlva a nemzeti parasztpártnak alkalmá lett volna megvalósítani vezére emelkedett álláspontját és évtizedes nemzetiségi küzdelmének lehangsúlyozottabb követelését, de az 1929. évi közigazgatási törvénybe egy félmondatot sem vett be a

¹ M. K. 1930. 197. l.

nyelvhasználat jogáról, sőt még a lehetőséget nyújtó 398. §-t is kidobta belőle. Az 1935. évi legújabb közigazgatási törvény aztán az eddigi kétszínűséggel szemben nyíltan kimondotta, hogy a közigazgatásban a kisebbségi nyelv semmiféle formában sincs megengedve, a tanácsba is csak olyanok választhatók, akik a román nyelvet szóban és írásban tudják, sőt egyenesen feloszlatja azt a tanácsot, amelyik megengedi, hogy benne „más nyelven is beszéljenek, mint románul“. A magyar nyelv e kisémmizése a mai és a múlt állapotok szembeötlő különbségét mutatja. Ma a községi tanácsban a magyar szó felosztatók, a magyar uralom alatt pedig pl. a karánsebesi városházának a felirata s a hivatalos nyelve is román volt. Abban az időben a városi gyűléseken románul tárgyaltak, a jegyzőkönyveket románul vették fel és a minisztériumokhoz csak magyar fordítást csatoltak. Az utcaneveket három-nyelvű táblák jelezték. A Kolozsvár melletti Feklek község és a legtöbb román többségű község belső ügykezelése egészen román volt,¹ s amint Vajda Sándor, azóta Romániának több ízben kormányelnöke, a magyar képviselőházban 1914. március 20-án helyesen állapította meg, az állam egységét nem törte szét az, hogy pl. Brassó vármegye közigazgatása három nyelven történt.

Bár a politika terére tartozik ez a kérdés, mellőzhetetlen a tárgyalása, mert a leszakított területeken kívül élő olvasó csak ezen keresztül tudja egészen világosan meglátni az erdélyi magyar nyelv teljes kiszorulását a közéletből. A földműves, a kiskereskedő, az iparos már az anyanyelvével nem boldogul Erdélyben. Ha bemegy a községházára, egyetlen feliratot, egy árva magyar szót sem talál a maga nyelvén. A legkisebb hatósági dolog elintézését másra kell bíznia. Amikor a hivatalos jegyzőkönyvet aláírja, nem tudja, mit írt alá, s amikor esküvel kell megerősítenie, amit írt, nem tudja,

¹ M. K. 1930. 197. l.

mire esküdött meg. Mindenféle közigazgatási beadványt ügyvéddel vagy fordítóval kell megcsináltatnia, a legfontosabb hirdetményeket, rendeleteket, törvényeket, értesítéseket, tudnivalókat nem olvashatja a maga nyelvén, s ha véletlenül más vidékre vetődik, nem tud tájékozódni, mert még a színmagyar területeken is a községjelző és útirányt mutató táblák érthetetlen nyelven beszélnek előtte. És mit lehet szólni ahhoz a rosszindulatú megalázáshoz, hogy Csik megye több székely községében az éjjeli örök, a hídmérlegezők, az apaállatgondozók és a bábák sovány megélhetésükkel bűnhődtek nyelvükért és a román helyesírás nem-tudásáért. Mondhatnak bármit, de ilyen népirtás, az anyanyelvnek ekkora tiszteletlensége soha össze nem fért a magyar állam emelkedett magatartásával és úri méltóságával. Ezért kétszeres szenvedés ránk a nap-nap után ellenünk folytatott nyelvfosztás elviseleése.

Anyanyelvünk használata a közéletből már annyira ki van szorítva, hogy évszázados magyar helyneveink kinyomtatása is a legszigorúbb intézkedésekbe ütközik. A hatóságok küzdelme a magyar helynevek ellen az utóbbi két esztendőben teljes győzelemmel végződött. A hadjárat 1934 tavaszán kezdődött s először csak a napilapjainkat támadta meg, követelve tőlük a megye-, helység- és utcaneveknek csak román-nyelvű megnevezését. Hiába volt némi ellenállás és tiltakozás magyar és német részről egyaránt,¹ hiába hivatkoztunk a párizsi kisebbségi szerződésre, amelynek értelmében a helységnevek használatát a kisebbség nyelvén akár a sajtóban, akár a magánéletben törvényes intézkedéssel megtiltani nem lehet, hiába mondotta ki a kolozsvári tábla 1934. január 15-én, hogy a sajtóban a magyar földrajzi és helységnevek használata törvényes és jogos.² hiába hivatkoztunk

¹ M. K. 1934. 347. 407. l.

² M. K. 1934. 56. l.

arra, hogy Erdély román lapjai a magyar államkötelék keretein belül folytonosan románul írták a helyneveket,¹ egyszóval hiába volt minden érv, az intézkedésre jogorvoslatot találni nem lehetett. Még az sem segített, hogy ez év március havában Jorga a szenátusban pártunkra állott s felháborodva jelentette ki: „Uraim, legyünk igazságosak! A magyar uralom alatt a helyneveket románul írtuk s abban senki sem akadályozott meg bennünket.“² Ragaszkodásunkat multunkhoz s küzdelmünket a régi magyar helynevekért az *Universul* vakmerőségnek bélyegezte s 1935. februárjában az ostromállapot alatt tartott Erdélyben olyan katonai rendelkezések történtek, hogy ma még a névjegyeinkre sem nyomtathatjuk ki lakóhelyünket magyarul, sőt az is meg van tiltva, hogy versben, novellában, regényben magyar helyneveket emlegessünk. Anyanyelvünk jogaiba a beavatkozás olyan mértékű, hogy a sajtóellenőrzés a magyarral azonos helyneveket (pl. Szatmár, Kovászna, Déva, Karánsebes) román helyesírással iratja velünk (Satmar, Covasna, Deva, Caransebes), s azt követeli, hogy történelmi tanulmányainkban az okleveles adatokat s könyvcím-idézetekben is a helyneveket románra fordítsuk le (pl. Jakab Elek: Kolozsvár története, így: Cluj története). Ez az eljárás már a szentség feldúlása, az utolsó menedékhely elfoglalása, a lélek megölése.³

A helységnevek kérdésével külön pontban foglalkozott a nemzeti kisebbségeknek ez év szeptember első napjaiban Genfben tartott 11. nemzetközi nagygyűlése. A több mint 40 milliónyi kisebbség képviselője, épen az erdélyi magyarok és németek előterjesztésére, a következő határozatot hozta: „A helységnevek, azaz nemcsak az emberi letelepülések és részeinek elnevezései, hanem a vidékeké, tájaké és azok részeié, mint hegyeké,

¹ M. K. 1927. 174. l., 1931. 490. l., 1932. 473. l.

² Erdélyi Lapok, 1935. márc. 14.

³ Reményik Sándor, Ellenzék 1935. május 5.

vizeké, erdöké stb. olyan alakban és formában, amelyet számukra egy nép szelleme, története, társadalmi, gazdasági és művelődési fejlődése nyelvi törvényeinek megfelelően alkotott vagy más néptől átvetten átalakított, lényeges és megmásíthatatlan részét teszik az illető nép nyelvének. A helységnevek azonban tisztán nyelvi jelentőségükben túl egy nép életében láthatatlan kötelékeket is jelentenek a nép és hazája, története, hagyományai és művelődése között. A helységnevek sajátos népi elnevezésének elnyomása azt jelenti, hogy őt hazájától, hazáját tőle elidegeníteni, ezt belőle lelkileg kiközösíteni akarjuk. Az ilyen eljárásokra irányuló törekvések ellen a kongresszus ünnepélyesen tiltakozik¹.

De hagyján, amit a románok dölyfös önteltségükben tesznek. Mit szóljunk ahhoz, hogy a Budapesten megjelenő Színházi Élet az utódállamok magyarságának román és cseh helynevekkel kedveskedik és Szolnok város idegenforgalmi hivatala a tájékoztatójában Clujról és Koscicéről hívogatja a magyar vendégeket? Az ilyen botor eljárás keserves csüggetegséget okoz a leszakított területeken.

A magyar nyelv elnyomása, hivatalos intézkedésekkel nyelvi öntudatunk gyöngítése s nyelvérzékünk megingatása a közélet más területein is tervszerűen tombol ellenünk. A nagyváradi póstafelügyelőséghez már 1923. június havában ilyen miniszteri rendelet érkezett: „A posta tisztviselőinek nemcsak a hivatalos, hanem a magánfelekkel folytatott érintkezésben is kizárólag csak a román nyelvet szabad használniok². A posta tehát szintén beleavatkozik a nyelvünkbe s a legkirívóbb visszaélések sorába tartozó különféle eljárásokkal kényszerít bennünket, hogy még a leveleink címzésében se élhessünk nyelvünk természetes jogaival. A békeszerződés aláírása után,

¹ M. K. 1935. 18. sz. 517. l.

² M. K. 1924. 727. l.

amikor tudomásul kellett vennünk a helyzetünket, minden különösebb utasítás nélkül kialakult az a szokás, hogy a póstai forgalomban a helyneveket román és magyar nyelven tüntettük föl, megadva az államnak, ami az államé, és nyelvünknek, ami a nyelvünké. Hosszú ideig zavartalanul tartott ez az állapot, valószínűleg azért, mert kettős címzésünk nélkül a posta kezdetben el sem tudott volna igazodni abban a zűrzavarban, amelylyel a magyar helynevek átcserelése járt. A póstavezérigazgatóságnak 1934. augusztus 11-én kibocsátott 155.662. sz. rendelete azonban úgy intézkedett, hogy a póstai küldeményekről a nem-román elnevezéseket a póstai közegeknek ki kell húzniok. Elég volt ez a felbátorítás, hogy az alantas tisztviselők egy lépéssel tovább menjenek s nyelvünket a póstai forgalomban is elkobozzák, amint tesszik ezt Magyarországról érkező könyveinkkel és folyóiratainkkal. Bár a magyar uralom sohasem követelte az állam nyelvének kizárólagos használatát a címzésben s csak a rendeltetési helyet kívánta az állam nyelvén (még ezt az intézkedést is élesen támadta annak idején a román nemzeti párt), mi abba a helyzetbe kerültünk, hogy román helynévvel kifogástalanul ellátott, de magyarul címzett leveleink nem kerülnek kézbesítésre. Jellemző az alsóbb közegek túlkapására, hogy a temesvári pályaudvari kézbesítő hivatal főnöke nemrég értesítette a magyar hírlapok szerkesztőseit, hogy a póstai küldeményeket címezzék teljesen románul, máskülönben továbbításukat megtagadja. Rendelete szerint a címzésben a „tekintetes“ vagy „özvegy“ szavak sem fordulhatnak elő. Jó volna, ha az öreg Garamvölgyi módjára elhatározhatnók, hogy tehát a póstát sem fogjuk többé használni, de mivel ezt a mai viszonyok közt nem tehetjük, kezd lábrakapni az erdélyi magyarok közt a román címzésű levelek divatja s a helynevek román írásának megszokása. Naponként

vagyunk szemtanúi annak, hogy ezek az erőszakoskodások nyelvünk jogainak lassú feladását s a nyelvérzék teljes összezavaródását idézhetik elő, különösen az öntudatában sajnálatosan megtépázott középosztályunkban.

Nincs már az életnek egyetlen tere sem, ahol az erdélyi magyar ember bele nem ütköznék a „vorbiti numai românește!“ (csak románul beszélj!) parancsba s anyanyelve használatának tilalmába. A falusi embert a községházán, a bíróságnál, az adóhivatalban, a városi embert a rendőrségen, a póstán s mindenütt, ahol hivatalosan megfordul, kiabáló feliratok figyelmeztetik, hogy nyelvének semmiféle joga sincs, s ha azt akarja, hogy meghallgassák s dolgát elintézzék, magyarul meg se merjen szólalni. Valamennyi állami hivatalban fegyelmi büntetéssel fenyegető rendelkezés tiltja a tisztviselőknek egymás közt és a felekkel való érintkezésben a magyar nyelv használatát, sőt már arra is van példátlan minta, hogy a szintiszta Székelyudvarhely pénzügyigazgatójának rendelete szerint az adóhivatal a magyaroktól az adót csak román nyelven fogadhatja el. Nagyváradon az 1831. évi árvíz vízállását jelző táblát a város eltávolította azzal a megokolással, hogy a magyar szöveg sérti a lakosság érzületét. Ugyanott a Rimanóczy-szálló fényhirdetéséből törölni kellett a magyaros hangzású „Rimanóczy“ szót. A vasút is úgy érezte, hogy a hazafias érdekekben nem maradhat mögötte más szerveknek, 1927-ben tehát a kolozsvári üzletvezetőség arra kötelezte az összes vasúti alkalmazottakat, hogy kizárólag románul beszéljenek nemcsak egymás közt, hanem a magánfelekkel és az utazó közönséggel is. Ha románul nem tudó fél kér felvilágosítást, a tisztviselőnek csak románul szabad válaszolnia, s ha nem tudják egymást megérteni, tolmácsot kell alkalmazni még akkor is, ha az illető tisztviselő beszéli az illető nyelvet, sőt ha

az épen az anyanyelve is.¹ Hát vasúti szerencsétlenség esetén szabad-e magyar embernek anyanyelvén segítségért kiabálnia? — kérdezte politikai szemlénk,² s annak az újságírónak, aki vezércikkében azt írta, hogy a magyarság néma tüntetéssel fog válaszolni anyanyelvének megsértésére, még a vasúti jegyet is hang nélkül, a papírra jegyzett városnevek bejelentésével fogja kérni, a bűnvádi eljárás kellemetlenségeit kellett elviselnie.³

Érthetetlen izgalmában a románság nyelvünkhöz való ragaszkodásunkat kihívó magatartásnak érzi, s ezt úgy torolja meg, hogy minden alkalmat és utat elzár a nyelvünk előtt. A legelső rendelkezések közé tartozott, még a békeszerződések előtt, a cégtáblák és más nyilvános feliratok nyelvének szabályozása. Az intézkedés úgy szólt, hogy az állam hivatalos nyelve minden cégtáblán és bármiféle hirdetményen kötelező, s tilos a kizárólagosan magyar nyelvű felirat alkalmazása. A dolog azonban nem ment símán. Itt is minden megtörtént, hogy nyelvünknek még ez a másodrangúsága se szerepeljen nyilvánosan. Ellenünk fordították a községi illetékekre vonatkozó 1923. évi törvény 24. §-át, amely az „idegen“ nyelven írt cégtáblákra 80.000 lej adót rótt ki. Kereskedőink és iparosaink éveken keresztül küszködtek azzal az igazságtalansággal, hogy a cégtábláikra festett magyar nyelvű felírást idegen nyelvnek nyilvánították s elviselhetetlen magas adóval sújtották. A kisebbségi szerződésnek ez a cinikus megcsúfolása el is távolította sok helyen a magyar nyelvű felírásokat, míg a közigazgatási bíróság az 1924. október 14-én kelt 410. sz. döntésével ki nem mondta, hogy a kisebbségi nyelvek nem tekinthetők idegen nyelveknek. Minden törvényes rendelkezés nélkül ránk szorították azt is, hogy magyarnyelvű falragaszt csak párhuzamos román szöveggel tehetünk

M. K. 1927. 189. 1., 1931. 231. 1.

M. K. 1927. 155. 1.

M. K. 1934. 635. 1.

közzé. Megjelent, bár végrehajtásra még nem került, olyan rendelet is, amely azt szeretné, hogy a román szövegrész háromszor akkora betűvel, mint a magyar, a falragasz háromnegyed részét foglalja el, míg a magyar szöveg csak egynegyed részre szorítkozhatik.¹ Az államnelyv ilyen kötelező használatának semmiféle alkotmányjogi alapja nincsen, de épen ez mutatja, hogy milyen ellenséges érzületű, sorvasztó gyámkodás alá került az erdélyi magyarság anyanyelve. Türelmet, tiszteletet vagy udvariasságot várhat-e ott a magyar felirat, ahol maga a közoktatásügyi miniszter a minap megtette azt, hogy a nyárádszeredai állami iskola ajtajának kétnyelvű céduláját, mely a nagybetűs román szöveg alatt szerény magyar írással is kérte az idegeneket a tanítás zavartalanságára, a saját miniszteri kezével tépte le és szakította szét.²

A románok nemcsak hirdetik, de komolyan hiszik is magukról, hogy ők a „világ legtürelmesebb népe“, s e hiedelmük egyáltalában nem akadályozza őket az aprócseprő kilengésekben. Az aradi rendőrhatóság pl. felszólította az üzlettulajdonosokat, hogy szigorúan alkalmazkodjanak a következő utasításhoz: „Mindenkit, aki üzlethelyiségükbe lép, a jelenlevő üzleti alkalmazottak kötelesek csakis román nyelven üdvözölni, még akkor is, ha ez nem anyanyelve a vevőnek.“³ Ilyen illetéktelenséget Erdélyben a magyar nyelv ellen akármelyik szolgabíró vagy rendőrségi előljáró megtorlás nélkül követhet el. Nem csoda, hiszen maga a közoktatásügyi minisztérium is felhatalmazva érezte magát annak a 70.423—1926. sz. teljesen jogtalan rendeletének kibocsátására, hogy „az összes hitvallásos iskolákban a növendékek a hét három napján a tízperces szünetekben románul társalogjanak“, s 127.973—1927. sz. rendeletében arra a képtelen intéz-

¹ Erdélyi Hirlap, 1934. szept. 26.

² Keleti Ujság, 1935. 103. sz.

³ M. K. 1924. 727. l.

kedésre, hogy a tanulók anyanyelvét ne a szülők, hanem az állami hatóságok határozzák meg. A példa veszedelmesen ragadós. Így legújabbán az egyik háromszéki szolgabíró a „román eredetű, de elmagyarosodott“ székelység visszarománosítása céljából az idős férfiakat és asszonyokat büntetés terhe alatt esti tanfolyamok látogatására kötelezte s most már az Astra román közművelődési egyesület sorozatosan rendezi tanfolyamait „a román nemzeti közösségből kiszakított székelyek nyelvének visszarománosítására“. A magyar nyelv hátán verseznek egymással az érdemek szerzésében. A *Granița* c. szatmári lap igazgatója magyar lapkihordóit hetenként 25 román szó megtanulására s a román nyelvből vizsga letételére szorította, a csíkszentmártoni járás főszolgabírája pedig a 2750—1926. sz. utasításában a személyes felelősség terhe alatt ráparancsolt a jegyzőkre mint anyakönyvvezetőkre, hogy a szülők és gyermekek vezeték- és keresztnévét csak román betűvel és román jelentéssel jegyezzék be a hivatalos okmányokba, pl. Ábrahám helyett Avramot, Oláh h. Románt, Fekete h. Neagrát írjanak.¹ A magyar nevek átszínezését románra, ahol csak alkalom kínálkozik, szorgalmasan végzik a hivatalok, így Faragó-ból Faroga-t, Dobó-ból Debau-t, Nagyból Naghi-t csinálnak és így tovább. Teszik pedig ezt azal a leleményes történelmi indokolással, hogy a magyar családnevek évszázados magyarosítás eredményei. Ezen az alapon az egyik román szenátor már törvényjavaslatot is készített s csak azoknak a magyar neveknek hajlandó megkegyelmezni, amelyekről kimutatható, hogy legalább már kileneven éve használják a családok.²

Ahol ilyen felfogás és szellem uralkodik, ott természetesen a törvényhozásban sem számíthat kegyelemre anyanyelvünk. Annak ellenére, hogy az 1875. évi XXV.

¹ M. K. 1927. 261. l.

² M. K. 1934. 301. l.

t. c. felhatalmazta Magyarországon a kereskedelmi cégeket, hogy könyvvezetésükben korlátozás nélkül bármely nyelvet használhatnak, s ennek értelmében az erdélyi román és szász bankoknak az ügyvitele a háború előtt csakugyan a maguk nemzeti nyelvén folyt, s bár a békeéveknek nemzetiségi gondoktól nem nyugtalanított kis Romániája is a maga kereskedelmi törvényének 29. §-ában teljes szabadságot biztosított minden kereskedőnek, hogy olyan nyelven vezesse könyveit, ahogy akarja, mégis a nemzeti munkavédelmi törvény multévi tárgyalásakor a román kormányzat mindenképen ránk akarta kényszeríteni, hogy kisebbségi vállalataink is kizárólag román nyelvű könyvvezetést végezzenek és román nyelven intézzék még a magyar ügyfeleikkel folytatott levelezéseiket is. Ez utóbbinak az elrendelését nagy nehezen meg lehetett akadályozni, de a törvény 4. §-ának végleges szövegében benne maradt az az intézkedés, hogy a vállalatok a főkönyvüket, leltárukat és naplójukat román nyelven kötelesek vezetni. Hasonló az 1935. évi szövetkezeti törvénynek az a rendelkezése, hogy a magyar szövetkezeteknek a mérlegüket, nyereség- és veszteség-kimutataikat románul kell elkészíteniök. Ebben az államkormányzatot jóval megelőzte a lippai állami erdőhivatal bölcsesége, amely már 1923. augusztusában azt a „rendeletet“ intézte a környékbeli favállalatokhoz, hogy könyveiket és levelezésüket jövőben román nyelven vezessék.¹ Így erőszakolják be a román nyelvet még a magánéletünkbe is. Az ügyvédi kar szervezetéről szóló 1930. évi javaslat szintén keresztül akarta vinni, hogy a magyar ügyvédek még magánjellegű irodai munkálataikban se használhassák a magyar nyelvet, s csak megfelelő védekezéssel lehetett elérni, hogy a román nyelv használatát csupán a perbeszédeikre és a bírósághoz benyújtott okirataikra korlátozták.² A kisebbségvédelmi szerződés,

¹ M. K. 1924. 727. 1.

² M. K. 1930. 462. 1.

amikor az anyanyelv jogait körülírta, bizonyára nem úgy képzelte, hogy magánéletünkől és magánvállalatainkból is háromnegyed részben kiszoruljon az anyanyelvünk használata. Annyira tehetetlenek vagyunk azonban ezzel a hatalmi rendszerrel szemben, hogy kénytelen megadással kell viselnünk nyelvünk szemmel látható sorvasztását. Elnyomottságunkban még tiltakozásra sem emelhetjük szavunkat, legföljebb csak annyit mondunk a költővel: „Rendben van, Úristen!“

IV.

Nem kell különösebben hangsúlyozni, mert az elmondottak világosan tanúsítják, hogy a román állam, amelynek minden negyedik emberére egy kisebbségi lakos esik, tudomást sem véve a magyar nyelvről, a szerződésellenes és jogtalan intézkedések áradatával anyanyelvétől igyekszik eltávolítani és elidegeníteni az erdélyi magyarságot. Attól a néptől kell ezt elviselnünk, amely 150 éves nemzetiségi küzdelmében megtanulhatta volna az anyanyelv jogait tisztelni, amely annak idején visszaélésnek minősítette, hogy a románlakta vidékeken a hivatalnokok nem kivétel nélkül román nemzetiségűek voltak,¹ amely 1911-ben a szászvárosi népgyűlésen azt követelte, hogy „az egyetemeken is a mi nyelvünkön nevelkedjünk, közigazgatásunkat magunk végezzük, igazságot a mi nyelvünkön és a mi vérünkből származó bírák szolgáltatassanak“,² amely meggyőződéssel hirdette, hogy „egy népnek sincs joga nyelvét más népre ráerősztokolni“,³ amely az 1879. évi magyar népiskolai törvény tárgyalásakor a főrendiházban, a sajtóban, sőt még az uralkodó előtt is tiltakozott azon „sérelem“ ellen, hogy az

¹ M. K. 1931. 777. l.

² M. K. 1932. 396. l.

³ M. K. 1927. 250. l.

állam nyelvének kötelező tanítása tantárgyként rendeltetett el,¹ amely 1909-ben egészen magától értetődőnek érezte azt a követelését, hogy „az összes állami hivatalokban meg legyen engedve a román nyelv használata“.² A magyar állam kormányzata pedig természetesnek találta, hogy az olyan vármegyékben, ahol nagy számmal éltek románok, a megyebizottság tagjai saját nyelvükön szólalhattak fel s az alispáni jelentéseket is saját nyelvükön olvashatták.³ Nem is lehet vitázni, hogy mikor részesült az anyanyelv több elismerésben és tiszteletben, akkor-e, amikor nemzetközi kötelezettségek nélkül az 1868. évi XLIV. t. c. értelmében minden törvényt a kisebbségek nyelvén is kinyomattak, amikor a nemzetiségi megyékben az alispáni jelentéseket a kisebbségek nyelvén is megszerkesztették, amikor az iskolák románul levelezhettek a magyar felügyeleti hatóságokkal⁴ s minden tárgyat románul tanítottak, még magyart is, vagy ma, amikor a nemzetközi szerződések ellenére bírói ítéletek és szentesített törvények mondják ki, hogy a köztestületekben anyanyelvünket jog szerint nem használhatjuk, amikor az iskolai oktatásban és magánéletünkben a leggorombább intézkedések sértegetnek és akadályoznak legtermészetesebb emberi jogunk gyakorlásában, anyanyelvünk használatában. Az erdélyi magyarság ma elérhetetlen teljességnek látja azt a nyelvjogot és nyelvszabadságot, amelyet a világ közvéleménye előtt ellenségesen meghurcolt magyar állam nyújtott a románoknak, és fél, hogy a román törvényhozás sohasem emelkedik az államférfiúi bölcseségnek arra a magaslatára, ahonnan Eötvös József, majd később Tisza István magyar felfogása tekintette a kisebbségi nyelvhasználat jogát az 1914. évi február 20-i híres képviselőházi beszédében. Külön-

¹ Lukinich Imre, *Berzeviczy-Emlékkönyv* 102. l.

² M. K. 1932. 60. 98. l.

³ M. K. 1933. 325. l.

⁴ M. K. 1931. 875. l.

ben is az a sokat emlegetett magyar „elnyomó“ uralom az 1910. évi népszámlálás adatai szerint mindössze csak 373.822 románt tudott magyarul megtanítani, s ugyanakkor már 400.096 magyar anyanyelvű beszélt a román nyelvet.

V.

Kevés vigasztalást, semmiféle enyhülést vagy orvoslást nem jelent számunkra, hogy nyelvi sérelmeink már a világ lelkiismeretében is visszhangra találtak. A XX. és XXIII. parlamentközi tanácskozás s a kisebbségek nemzetközi gyűlése több ízben megállapította, hogy nyílt háború folyik nyelvünk ellen, s olyan rendszabályok érvényesülnek, amelyek a békeszerződések szándékait egyenesen kigúnyolják. Nyelvünk helyzete az elmúlt tizenöt év alatt napról-napra rosszabbodott s olyan hanyatlásba jutott, amely természetes következménye az ellene folytatott jogtalan támadásoknak. Az államhatalom a maga modern eszközeivel, amelyekkel ma bárhová el tud nyúlni, a magyar nyelv korlátlan uralmát Erdélyben fokozatosan megtörte, a közélet valamennyi területéről teljesen kiszorította s szerepét még a magánéletben is olyan szűk korlátok közé szorította, hogy úgyszólván a családi életben sem érvényesülhet szabadon és korlátlanul. Még az otthonunkba is bevetődik a román nyelv árnyéka, tudásának, elsajátításának s a nyelvünk fölött érzett hatalmának a gondja.

Nyelvünk minden téren úgy be van kerítve s olyan pergőtűz alatt áll, hogy lehetetlen a vérző sebesüléseket kikerülnie. Egészen természetes, hogy ilyen megpróbáltatások között s ebben a végzetes összeomlásban nem csupán hanyatlással s elerőtlenedéssel, helytelenségekkel és idegenszerűségekkel, hanem a nyelv életébe mélyen belelyúló veszedelmes bajokkal is számolhatunk. Bizonyára

senki sem kételkedik abban, hogy azok a germanizmusok és ferdeségek, amelyek ellen a *Magyarosan* hasábjain irtó hadjárat küzd, hiánytalanul megtalálhatók az erdélyi magyar közbeszédben, sajtóban és irodalmi nyelvben is, azzal a különbséggel, hogy ezek nálunk nem fogynak, hanem vígan és akadálytalanul garázdálkodnak. Ha Magyarországból ki is kergetik őket, nálunk menedékjogot találnak, akárcsak a kommunista uralom politikai menekültjei. Sok bosszankodással látjuk pöffeszkedésüket a mi gyöngge ellenállású környezetünkben, mégis ezeknél jóval nagyobb gondot okoznak nekünk a valachizmusok, a román nyelvből nyersen átkerült idegenszerűségek. Ezek szemünk láttára törtek be a nyelvünkbe és sajátítottak ki számottevő területeket. Először egyenként jelentek meg, csupán a nélkülözhetetlenek (lej, báni), azután párosával csúsztak be a magyarul is kifejezhető fölöslegések (sef, sectia), majd olyan tömeges áramlásuk indult meg, hogy ma alig van erdélyi magyar ember, aki ötpercenként valami durvább idegenszerűséggel ne vétkeznék nyelvünk szépsége és tisztasága ellen. Különösen a hivatalos úton terjedő szavak (kontrolor, inspektor, interimár, permisiz stb.), meg a magyarság életével meglehetősen széles fölületen érintkező kormányzás, politika, közigazgatás, közgazdaság és jog román műszavai foglalnak el nagy teret a mindennap olvasott újságokban s rajtuk keresztül már megkezdték felszívó munkájukat, hogy a köznyelvbe is betelepedjenek. Természetes, bár nem megbocsátható következménye ez a kétnyelvűségnek, a román nyelvvel való folytonos és mellözhetetlen érintkezésünknek. Jó részüket még 1931-ben összeszedte Csúry Bálint kis közleménye,¹ majd Szécsi László szerkesztett belőlük egy „kisebbségi román-magyar szó-

¹ *Erdélyi magyar nyelvünk állapota*. M. Ny. 1931. 253—258. l.

tár“-t.¹ El két számbavétel szerint megdöbentő sorozat, eddig több mint 400 olyan közkeletű román szó helyezkedett el az erdélyi magyarok mindennapi beszédében, amelyeknek híre-hamva sem volt mifelénk az uralomváltozás előtt.

E szomorú gyarapodás már erősen nyugtalankodik és terjeszkedik, hogy ugyanannyi magyar szavunkat s legalább kétannyi magyar kifejezésünket szorítsa ki otthonából s a nélkülözhetetlenség látszatával vesztegesse meg a cserbenhagyott nyelvérzéket. A mi dolgunk és gondunk, hogy a betolakodókkal érdemük szerint bánjunk el s további áradatuk elé valamiképen gátat vessünk. Azért nem is halmozzuk a példákat, amelyek e folyóirat olvasói előtt különben is érthetetlenek, inkább csak a föltűnőbb jelenségekre mutatunk rá. Olyan körülmények közt, melyeket az előbbi fejezetekben vázoltunk, nem csoda, hogy a magyar iskolát járt magyar műveltségű idősebb nemzedék nyelvi magatartása sem mondható egészen kifogástalannak. Minduntalan észleli az ember, hogy ő is könnyen keveri magyar beszédébe a fölösleges román szavakat. Isten tudja miért, de sokszor még hivalkodik is velük. A művelt embereknél ez a visszataszító jelenség tulajdonképen csak hanyagság, amely únja megkeresni a megfelelő magyar kifejezést, a kevésbé tanult rétegnél már az öntudatos nyelvhasználat hiánya okozza a sokkal könnyebben megszokottá is váló visszaéléseket. Nagyrészt ez a két réteg a hibás abban, hogy már a nép nyelvében is kezdenek megülepenni egyes könnyen elkerülhető idegen szavak.

Ha csak ennyi volna a baj, múltó gondunk lenne a küzdelem. Könnyen felébredhetnek és ellenállóvá erősíthetnők az idősebbek öntudatát, amely különben is általánosságban elég ellenállóan viseli a román nyelv nyílt

¹ Kosztolányi-Kacsó: *Anyanyelvünk*. Brassó, 1934. 37–42. l.

és alattomos támadásait. Csakhogy erősen sűrűsödnek azok a sorok, amelyek már az új uralom alatt nőttek föl és tanultak meg kétféle nyelven beszélni. Az idő rövidsége miatt a következményeket még nem látjuk elég világosan, de nagy aggodalmakkal vagyunk eltelve, amikor arra gondolunk, hogy népünk elemi iskolába járó gyermekeinek közel 70%-a az állami iskola román tannyelvére van ítélve, miután már előbb két esztendeig román óvónő gyilkolta a magyar nyelvérzékét. Könnyű kiszámítani, hogy ezeknek az idegen nyelven növekedett gyermekeknek legalább is a 90%-a teljesen kiesik a magyar művelődés közösségéből, hiszen az iskolából kikerülve anyanyelvén írni és olvasni sem tud, s az is egészen bizonyos, hogy magyar beszéde egész életén keresztül viselni fogja az iskola eltörölhetetlen nyomait. Itt csupán az a megnyugtató, hogy az iskola s később a katonáskodás hatásából sokat lekoptat a falu közössége s a nép nyelvének ereje, s így bármilyen erőszakos hatalmi eszközökkel és sokszázmillió áldozatokkal dolgozik is az állam, itt-ott egy kis nyelvrontást elérhet, de a népünk nyelvhűségét megingatni nem fogja.

Sokkal szembetűnőbbek a bajok a román nyelv tanulására és föltétlen tudására hajszolt értelmiségi osztályunkban, s bizonyára még fokozottabb mértékben mutatkoznak majd a jövőben, amikor már megszűnik a mai apák ellensúlyozó hatása. Lehet, hogy mi idősebbek, akik nyelvünk tisztaságának kényes szeretetében nőttünk föl, a valónál sötétebbnek látjuk a helyzetet, de minket rendkívül megbotránkoztat, amikor a most érettségizett fiatalemberektől ilyen beszédet hallunk: „Elvittem a procesz verbált a rendőrségre, ahol előbb a regisztraturánál iktattam, majd átadtam a komiszárnak, aki azonban nem tehetett semmit és az aktát doszárba helyezte... A szekretár dzsenerállal együtt kimentünk a faluba, ahol a primárt kerestük. Velünk jött a perceptor is, de eredménytelen volt az út, mert expert kontabilt elfelejtettek

kirendelni, aki megállapítsa, hogy a borderóban nincsenek-e hamis tételek.“¹ Nincs ebben semmi nagyítás, sem túlzás, ilyesfélétet minden percben jegyezhetünk le a fiatalok ajkáról.

Ha valakiben talán némi kétség merült volna föl, hogy a fentiekben nyelvünk helyzetének vázolása rikító színekkel történt, e két mondat elolvasása után bizonyára hiánytalanul elhiszi e sorok írójának minden állítását. Bármennyire rosszul esik is megállapítani, de nem húnyhatunk szemet az előtt, hogy saját magyar iskoláinkból kikerülő ifjúságunk — nem is beszélve azokról, akik állami iskolát végeztek, — nemcsak fogyatékos magyar műveltséggel lép az élet színterére, hanem szegényes szókinccsel és ingatag nyelvi öntudattal igyekeznek nemsokára elfoglalni vezető szerepre hivatott pályáját. Maholnap teljesen kialakul az a helyzet, hogy az új nemzedék nemcsak a magyar történelemmel és a magyar irodalommal lesz igen laza kapcsolatban, hanem a magyar írásban is teljesen bizonytalanul fogja érezni magát. Már nem ritka és szórványos tapasztalat, hanem általános jelenség, hogy a román sajtóságok kezdenek érvényesülni a fiatalabb nemzedék nyelvében és írásában, sokszor még a kiejtémódjában is, s valami nyelvi bizonytalanság kezd úrrá lenni a beszéd menetének egyenességében és határozottságában. A magyar írásbeli dolgozatokat javító tanárok megbotránkozással állapítják meg, hogy a tanulók magyartalan írásmódja egyenesen elszomorító s aggodalmat keltő.² Mivel a román nyelvben nincs fonológiai különbség a hosszú és a rövid magánhangzó, valamint az egyszerű és a kettős mássalhangzó között, a románul is tudó magyar ifjak beszédében kezd elmosódní a hosszú és a rövid magánhangzó, továbbá az egyszerű és a kettős mássalhangzó között levő külön-

¹ Független Ujság (Kolozsvár), 1935. 16. sz.

² M. K. 1927. 478. l.

ség. Ha írásra kerül a sor, ez a hatás a hosszú magánhangzók és a kettős mássalhangzók elhanyagolásában nyilvánul meg, nemcsak átmenetileg a középiskolában, hanem a belerögzöttség látszatával egyetemet végzett legkiválóbb ifjaink írásában is.

Egy másik megütközésre készítő tapasztalat, hogy a román uralom alatt felnőtt ifjúságunk Erdély helyneveit magyarul már nem ismeri, mert az elemi iskolától föl egészen az egyetemig, a kisebbségi felekezeti és az állami iskolában egyaránt, a földrajzot csak román nyelven volt szabad tanulnia. Ezért rohamosan kezd terjedni Erdélyben az a szokás, amelyet második éve már hathatósan támogat az ostromállapot sajtó-ellenőrző szerve is, hogy az élőbeszédben gyakrabban halljuk s még egészen magánjellegű levelekben is gyakrabban olvassuk a román, mint a magyar helyneveket. Aztán képzeljük el azt a magyar ifjút, aki román nyelven tanulta meg a jogtudományt, az orvostudományt és a tudományok más ágait, miképen beszél, amikor a maga szaktudományában magyarul kell magát kifejeznie. Akadozik, dadog, kínosan keresgéli szaktudományának magyar szavait, szószerint lefordítja őket vagy változatlanul iktatja beszédébe a román kifejezéseket, s ezek aztán lassacskán a társalgási nyelvébe is beférköznek. Annak a jelenségnek is szinte naponként vagyunk a tanúi, hogy a latinosságok és a nemzetközi műszavak, amelyeket az elmúlt évtizedek eléggé kiküszöböltek a nyelvünkéből, a román nyelv útján ismét új erőre kapva kezdenek terjedni nyelvünkben, mégpedig a román cs-s kiejtéssel (ambicsió, permutáció, stb.). Az ifjabb nemzedék nyelve általában, mihelyt nem a mindennapi területen mozog, készséggel hajlik arra, hogy anyanyelvének nem tanult, nem hallott, nem ismert fogalmi megjelöléseit a román szavak előtt kisebbségi helyzetbe szorítsa. A természetes mindennapi érintkezés a román és magyar nyelv közt, ami elháríthatatlanul ránk fekszik, másrészt az erőszakos kényszerí-

tés az élet minden terén a románul egyre jobban beszélő új nemzedék közvetítésével, főképen az anyaországi magyar szellemi élettől való elzárttság miatt, az erdélyi magyar beszéd egykor példásan ragyogó tisztaságát mind több és több foltosodással tarkítja és színteleníti. A mindennapi beszédhez legközelebb álló újságainkban is bizonyos nehézkesség, a frissesség, élénkség, fordulatosság és a lendület hiánya figyelhető meg. Beható vizsgálattal lehetne csak megmérni, hogy az erdélyi magyar nyelv a leszakadás óta mennyit veszített erejéből, fényéből és színeiből az elzártága miatt és az idegen környezet nyomasztó hatása alatt. Kétségtelen, hogy máris van bizonyos, még ki nem fejezhető különbség Erdély és az anyaország magyar nyelve között. A régi királyság szüntelenül emlegeti, hogy erdélyi testvérei nem tudnak románul. Ezt a sorsot mi sem kerülhetjük el. Egészen bizonyos, hogy az idő mind nagyobb és nagyobb távolságokat fog kimélyíteni, s a mutatkozó jelekből máris látjuk, hogy a jövő az erdélyi magyar nyelvben nemcsak romlásokat és szakadozásokat, hanem erős visszamaradást is fog észrevenni.

Megszokott dolog, hogy csak lelkes és biztató képet illik festeni a leszakított magyarság nagy ellenálló erejéről. Nincs semmi értelme a magunk ámitásának, a szemmel látható és kézzel fogható bajok takargatásának. Meg kell mondanunk az igazságot: nyelvünk az ő első küzdelmét az államhatalommal vívott egyenlőtlen összeütközésében elvesztette s olyan sebesüléseket kapott, amelyek az épségét veszedelmesen megsértették. Ez a másfél évtized a magyarság nyelvi öntudatát kezdte ki és nyelvérzékét támadta meg azzal a nem is titkolt célzattal, hogy a nyelv útján léket üssön a magyarság eszme- és érzésvilágán s a nemzeti szellem folytonos elsorvasztásával áthasonítsa a teljes felszívódásig.¹ Az erdélyi ma-

¹ M. K. 1933. 187. l.

gyar nyelv helyzete és állapota nem bírálható egyedül csak az anyaország nyelvművelő mozgalmának a szempontjából, a nyelvhelyesség és a nyelvtisztaság követelményei szerint. Gyökereiben megtámadott nyelvünk és a kétnyelvűség kényszere, amely anyanyelvünket másodrangúvá, szinte használhatatlanná fokozta le, reánk nézve élet-halál kérdése. A kétnyelvűség elkerülhetetlenül idegen elemeket visz a nép tiszta életébe, s ezek az elemek aztán kikezdi a népi sajátosságokat, gyöngítik a hagyományokat, megmásítják a szokásokat s nagy károkat okoznak a népléleknek. E károsodások súlyos erkölcsi következményei máris tapasztalhatók az életünkben. Az önállóság elvész, a határozottság, a vállalkozó kedv és a bátorság helyét a bágyadtság, a tétlen magatartás, a háttározatlanság és a félelem foglalja el. Bábokká, jobbágyokká, kiszolgáltatott páriákká süllyeszti a népet, amelyet ide-oda rángatnak, sorvasztanak és emberi méltóságában megtipornak. Így az eszmei javak kívánatos értéke megszűnik, szellemisége megtörik és lehanyatlik.¹

Mi nemcsak tudjuk, hanem saját magunkon érezzük is, hogy a nyelvünkkel élünk és halunk, s küzdeni érte ma a legszentebb kötelességünk. A súlyos következmények elhárítására s a meglevő bajok orvoslására történtek már némi kezdeményezések Erdélyben. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület a nyelvvédelem kérdését szakosztályi ülésein 1927 óta, vándorgyűlésein 1930 óta állandóan és tervszerűen napirenden tartja. Minden évben a nagy nyilvánosság előtt szót emel az idegenszerűségek elhatalmasodása ellen s figyelmezteti a sajtót és a közönséget az anyanyelv féltő szeretetére.² A M. Tud.

¹ O. Ghibu: *Der moderne Utraquismus*, 1910.

² Szakosztályi ülésein a következő előadások voltak: 1927/28-ban Császár Károly: *A jelenkori nyelvújítás*, Csűry Bálint: *A társadalmi közszellem hatása nyelvünkre*; 1928/29-ben Csűry Bálint: *A magyar nyelv sérthetetlen alaptörvé-*

Akadémia nyelvművelő mozgalmának a hatása a határon is átjutott, a Kosztolányi Dezső „Nyelvőr“-jének erdélyi kiadása jelent meg Brassóban,¹ s ezeknek nyomán egy-két vezető lapunkban szintén visszhangra talált a fenyegetett és meggyötört nyelvünk oltalmára irányuló törekvés.² Ma már mind több és több helyen tapasztalható, hogy megértés és lelkesedés kíséri a nyelvünk védelmére fegyverező küzdelmet s csak szervezettségünk hiányából származik, hogy a sok jóakaratot és nemes szándékot mozgalommá erősíteni még nem lehetett. De a kezdet bátortalanságán már túl vagyunk s a rendszeres munka útjára léptünk. Az *Erdélyi Múzeum* 1935-i évfolyamában külön rovatot nyitott a nyelvművelés céljára s nagyrészt a *Magyarosan* anyagának felhasználásával törekszik a nyelvi öntudatot erősíteni és a nyelvérzékét ápolni, hogy a lelkek ellenállásán megtörjék a nyelvünk életét fenyegető idegenszerűségek áramlata.

Eötvös József megállapítása szerint a népek ma jobban ragaszkodnak nyelvükhöz, mint hazájukhoz. Az azóta eltelt esztendőök egyebet sem tettek, mint megerősítették Eötvös állítását. Ma már látjuk, hogy a nemzeti öntudat fejlődése olyan mértékben fokozta az anyanyelv szeretetét s a hozzá való ragaszkodást, hogy a rajta esett legkisebb sérelem is a gondolat szabadsága és az emberiség ellen elkövetett valóságos bűntettnek tűnik

nyei, 1933/34-ben Pálffi Márton: *Hol és miféle veszedelem fenyegeti nyelvünket*. Vándorgyűlésein 1930-ban Csűry Bálint: *Aggodalmak nyelvünk épsége körül*, 1931-ben Császár Károly: *A helyes magyarság*, 1933-ban György Lajos: *Magyarosan*, 1934-ben Márkos Albert: *A nyelvtisztaságra való nevelés*.

¹ *Anyanyelvünk. A helyes és tiszta magyarság kézikönyve*. Brassó, 1934.

² Napilapjaink közül a nyelvhelyesség kérdését először a Nagyváradon megjelenő Erdélyi Lapok szólaltatták meg, 1932. 47. és 67. sz.

föl. Ebből az igazságból merítjük azt a meggyőződést, hogy az erdélyi magyarság mostani aléltsága, amelyben szinte közömbösen viseli anyanyelvének naponkénti megtiprását, egyszer majd nagy ellenállással és magára ébredt öntudattal fog válaszolni a legdrágább kincsét támadó méltatlanságokra. A nyelv védelmét szolgáló szervezések addig is ébren tartják a magyarságot és őrzik a kulcsot, amellyel egykor börtöne ajtaját kinyithatja.

N Y E V L J A V I T Á S O K.

(Első sorozat.)

Egyhangúlag elfogadta a M. T. Akadémiában 1932. dec. 13-án tartott sajtóértekezleten a budapesti napilapok képviselte.

1. Kerüljük a magyar szóval is könnyen és jól kifejezhető *idegen szavakat*; pl. *generáció* helyett írjuk: *nemzedék*, *tradíció* h.: *hagyomány*, *dominál* h.: *uralkodik*, *organikus* h.: *szerves*, *wermut* (*vermouth*) h.: *ürmös* stb.

2. *Bécs*-et írjunk, ne *Wien*-t.

Magyar szövegből kirí a *Wien*, a *wieni*. A francia nem mond le a maga *Vienné*-jéről, sem ezekről: *Londres*, *Rome*, *Venise*. A német is ragaszkodik ezekhez: *Rom*, *Venedig*, *Mailand*, *Genua*. Miért mondjunk le éppen mi szókincsünk régi elemeiről? Használjuk ezeket az ősi városneveinket: *Drezda*, *Lipce*, *Boroszló*, *Tübinga*, *Nápoly*, *Velence*.

3. *Jön*—*megy* közt tartsuk meg az ellentétet.

A *jön* közelítő, a *megy* távolító értelmű. Nem helyes beszéd tehát, ha az utcán azt ígérjük valakinek: Holnap *eljövök* hozzád, hanem: *elmegyek* hozzád. A német mond ilyenkor is *kommen*-t.

4. *Hoz*—*visz* közt is tartsuk meg az ellentétet.

A *hoz* közelítő, a *visz* távolító értelmű. Nem helyes tehát, ha valakinek az utcán azt mondjuk: Holnap *elhozom* hozzád az új könyvemet is, hanem: *elviszem* hozzád. A német mond ilyenkor is *bringen*-t.

5. A *-nál*, *-nél* rag használatában ne utánozzuk a német *bei*-t.

A német *bei* használatát majmolja az ilyen beszéd: A gyermek nevelésénél az a főszempont. — Helyesen: A gyermek nevelésében. — Sokszor a *-ban*, *-ben* rag, sokszor a *-kor* rag, sokszor a *közben* szó használható efféle esetekben. Valódi helyhatározó jelentésben, hasonlításakor természetesen helyes a *-nál*, *-nél*. (Kisséknél fogadás volt. Drágább az arany az ezüstmél.)

6. A *mellett* névutó használatában se utánozzuk a német *bei*-t.

Nem helyes tehát: 4% *mellett* nyújtunk kölcsönt. — Helyesen: 4 százalékra. — Jótállás *mellett* szállítjuk. — Helyesen: jótállással.

7. Az *után* használatában ne utánozzuk a német *nach*-ot.

A német *nach* is terjeszti gyökereit a magyar nyelvben: Utcaelnevezés színészek *után*, — helyesen: színészekről; Törekvés dicsőség *után*, — helyesen: dicsőségre.

8. Az *azt* használatával ne utánozzuk tárgyias igéink mellett a német *es*-t.

Főlöszleges, sőt németes az *azt* odatétele ilyen esetekben: Mint *azt* sokan gondolják, mint *azt* az előttem szóló is kifejtette.

9. *Különféle* szavunkat ne szorítsuk ki a *különböző*-vel a német *verschieden* kedvéért.

A magyarnak két szava van a német *verschieden*-re: *különféle* és *különböző*. Ez utóbbit magyarosan csak akkor használjuk, ha arra is gondolunk, hogy *mástól különböző*; egyébként a *különféle* a helyes szó. Tehát ne *azt* írjuk, hogy a minisztertanács *különböző* tárgyakkal foglalkozott, hanem: *különféle* tárgyakkal.

10. *Megtart* szavunkat ne szorítsuk ki a *betart*-tal a német *einhalten* kedvéért.

A magyar ember ezelőtt mindig *megtartotta* a szavát, *megtartotta* a határidőt, vagy nem tartotta *meg*. A *betart* ilyen értelemben csak 30—40 év óta harapódzott el.

11. A *támogat*, *megtámaszt*, *feltámaszt*, *megalapoz* szókat ne szorítsuk ki az *alátámaszt*-tal a német *unterstützen* kedvéért.

12. A *lebont*, *lecsökkent*, *leszerel* szókat ne szorítsuk ki a *leépít* szóval a német *abbauen* kedvéért.

A *leépít* fából vaskarika. A magyar csak *éptt*, azaz éppé, egészé tesz, legföljebb *feléptt*. Ami azonban egész, ami ép volt, annak a fogyasztása csak *bontás*, esetleg *csökkentés* lehet, de nem *leépítés*.

13. *Elkészni a vonatról*, *lekészni a vonatról*, *elszalasztani a vonatot* szólásainkat ne szorítsuk ki a *lekészni a vonatot* szólással német mintára (*den Zug versäumen*).

14. Kegyelem a *-lag*, *-leg* ragnak!

Most már minden *-lag*, *-leg*-et kerülnek, pedig jó ez a rag a maga helyén; nem kell kiirtani. *Valószínűen* mást is jelent, mint *valószínűleg*. Maradjon meg: *valószínűleg*, *állítólag*, *illetőleg*, *múlólag*, *futólag* stb; ellenben kerüljük e ragnak az *-i* képzővel való összekapcsolását, mert ez a német *-lich* végű szók utánzása: *levélileg*, *törvényileg*, *jegyzőkönyvileg*, *bíróilag* stb.